

Nieuwe wijn in oude vaten

Georgië | Anno 17

Maandag 24 juli Tbilisi – Telavi.....	2
Dinsdag 25 juli Telavi – Tbilisi	10

Maandag 24 juli | Tbilisi – Telavi

Door een uitgestrekt, licht golvend landschap voert chauffeur Jimmy ons oostwaarts. Tbilisi laten we een tweetal dagen achter ons om koers te zetten naar Kachetië.

Hier en daar pompt een eenzame jaknikker wat olie op, maar dat is gezichtsbedrog. Deze vruchtbare streek leeft niet van de olie, maar van de landbouw. Zestig procent van de Georgische wijnen wordt in Kachetië geproduceerd. De *Cradle of Wine*, de wieg van de wijn, zo noemen ze deze streek wel eens. Dat blijkt zelfs uit de terminologie, houdt gids Rati ons voor. Want woorden zoals wijn, wine, vin, Wein, vino... zijn via het Latijnse *vinum* allemaal schatplichtig aan het Georgische ღვინო, wat je als *ghvino* mag uitspreken.

Hier en daar pompt een eenzame jaknikker wat olie op, maar dat is gezichtsbedrog

De liefde voor de wijn belette de Kachetiërs niet een verbeterd en krijgslustig volkje te zijn. Kwam er een vijandig leger aangestormd, dan gingen ze vooraf met elkaar op de vuist om op de eerste rij te kunnen staan.

Koppig, dat zijn de Kachetiërs ook, buitengewoon koppig. Ezels noemt Rati hen. Of, bij nader toezien, een kruising tussen ezels en Iraniërs. Die koppigheid, dat zie je ook bij de vrouwen hier – altijd drijven ze hun zin door,

moppert hij. Of dat laatste uniek is voor Kachetië, daar durven wij aan te twijfelen.

Het moet die koppigheid geweest zijn die de Kachetiërs geholpen heeft telkens opnieuw hun land terug op te bouwen. Want menigmaal lieten de Perzen hun begerig oog op dit vruchtbare gebied vallen. En het vlakke, boomloze landschap legde hun legers geen strobreed in de weg.

De meest recente invasie dateert van 1795.

De Georgiërs hadden toen zoete broodjes zitten bakken met de Russen, in de stellige overtuiging dat ze zich enkel op die manier de Perzen van het lijf konden houden. Die weerbarstige Georgiërs hadden een lesje verdiend, vonden de Perzen. Ze vielen het land binnen, versloegen het Georgische leger en verwoestten de hoofdstad Tbilisi. Al die tijd keken de Russen hardnekkig een andere kant uit, want het verslagen Georgië zou nadien als een rijpe vrucht in hun schoot vallen.

Maar dat was niets vergeleken met wat Sjah Abbas I bijna twee eeuwen voordien aangericht had. Tot vier keer toe vielen de Perzen onder zijn persoonlijke leiding Kachetië binnen, maakten de steden met de grond gelijk en onthoofden elkeen die hun voor de voeten liep – strijders zowel als burgers en monniken. Wijnranken en moerbeibomen liet hij volledig uitrukken om voorgoed komaf te maken met de productie van wijn en zijde in deze streek.

Vele tienduizenden Georgiërs nam hij als krijgsgevangenen mee naar Perzië om er *ghulams* van te maken – militaire slaven. Een bewuste politiek was dat, want bij de Perzen vormde de bestaande militaire elite een te duchten machtsfactor. Met zijn legertje van *ghulams* kon de sjah een tegenkracht tegen de militairen opbouwen. Een legertje dat hem bovendien hondstrouw was, want als vreemdelingen in een vijandig land hingen ze voor hun overleving volledig van hem af.

Woorden zoals wijn, wine, vin, Wein, vino... zijn schatplichtig aan het Georgische ghvino

Nog steeds vormen de afstammelingen van die *ghulams* een levendige gemeenschap in Iran. Ze spreken Oud-Georgisch en hebben zich – al dan niet vrijwillig – tot de islam bekeerd. Je ziet hen wel eens op tv. Erg pijnlijk

noemt Rati dat, hij wordt er weemoedig van. De zon straalt aan de blauwe hemel, aan de horizon houden enkele wolkjes zich gedeisd. Onze blik dwaalt over de uitgestrekte wijngaarden rond Manavi. Letterlijk elke familie is hier in de wijnbouw bedrijvig. Eén druif slechts kan in dit microklimaat overleven, weet Rati, met name – oh verrassing – de groene Manavidruif.

De brede vlakke laten we nu achter ons om de heuvels in te klimmen. Dan duikt plots tussen het gebladerte een doorkijkje naar het dorpje Signagi op. Vanaf een dichtbeboste

heuvelrug kijken de witte huisjes met hun rode daken over de brede vallei van de Alazani uit.

Dan duikt plots tussen het gebladerte een doorkijkje naar het dorpje Signagi op

Iets verderop ligt het klooster van Bodbe. Dat is de plek waar de heilige Nino zich op het einde van haar leven terugtrok. Ze stierf er en ze is er begraven. Wat Gregorius de Verlichter voor Armenië deed, deed de heilige Nino voor Georgië, met name het christendom in

de natie verankeren. Haar leven leest als een bundel halve waarheden en hele verzinnsels.

Nino zou uit Cappadocië afkomstig zijn, in het hedendaagse Turkije. Lange tijd leefde ze in Jeruzalem. Haar vader was dan weer als generaal in het Romeinse leger belast met het onderwerpen van de Fransen – Rati bedoelt wellicht de Galliërs. De overwonnenen kregen van hem de kans hun leven te redden door zich tot het christendom te bekeren. Bekeringsijver zat bij deze familie kennelijk diep ingebakken.

Zoals dat bij heiligen in wording gebruikelijk is, kreeg Nino op zekere dag een visioen. De maagd Maria vroeg haar Georgië te gaan bekeren. Niet geheel ten onrechte vond Nino dat toch wel een zware klus voor een jong meisje. Geen nood, Maria zou haar helpen. Ze gaf Nino alvast twee wijnranken mee. Die bond Nino met enkele haarlokken tot een kruis samen. Dat kruis, met licht afhangende horizontale armen, zou tot het attribuut uitgroeien waarmee de heilige Nino stevast afgebeeld wordt.

Bodge –
Oude kerk

Zo gezegd, zo gedaan. Nino toog op weg in het gezelschap van Hripsime en haar 35 nonnen. In Armenië liepen ze koning Trdat III tegen het lijf, een ontmoeting die hen duur te staan kwam. Dat weten we al sinds ons bezoek aan het Armeense [Chor Virap](#) vorige dinsdag. Enkel Nino wist aan de slachtpartij te ontkomen.

Vermoedelijk heeft Nino omstreeks 320 het huidige Georgië bereikt. En nog wel via hetzelfde traject als wij, vanuit het zuiden via

Kerkinterieur

[Brava](#) dus. Daar getuigt de naam van het lokale stadje [Ninotsminda](#) nog van. Plaatselijke herders verschaften de politiek vluchtelingen voedsel en onderdak.

Haar opdracht getrouw begon Nino in het heidense Georgië over het christendom te preken. Van de weeromstuit werden heidense standbeelden door wind, regen en hagel verwoest – de maagd Maria deed haar belofte gestand. Veel hielp het echter niet. Zes jaar lang was Nino weinig meer dan een roepende in de woestijn.

Verguld portret van Nino met het typische kruis

*Wat Gregorius de Verlichter
voor Armenië deed, deed de
heilige Nino voor Georgië*

Tot haar woorden de aandacht van koningin Nana trokken en deze zich bekeerde. Maar koning Mirian, die hield het been stijf. Dat bekwam hem slecht, want hij werd door blindheid getroffen – de maagd Maria weer in een glansrol. Nino wist de koning op won-

Kloosterzuster

derbaarlijke wijze te genezen. Prompt bekeerde hij zich tot het christendom. Met hem bekeerde heel Georgië zich. We schrijven 326, een kwarteeuw na de bekering van Armenië.

Vrij snel stuurde koning Mirian een gezant naar keizer Constantijn de Grote in [Rome](#). Priesters en bisschoppen had hij nodig, want hij wilde Nino's bekeringswerk op grote schaal laten voortzetten. Die bede viel in goede aarde, de uitgestuurde zendelingen brachten zelfs een kostbare relikwie mee –

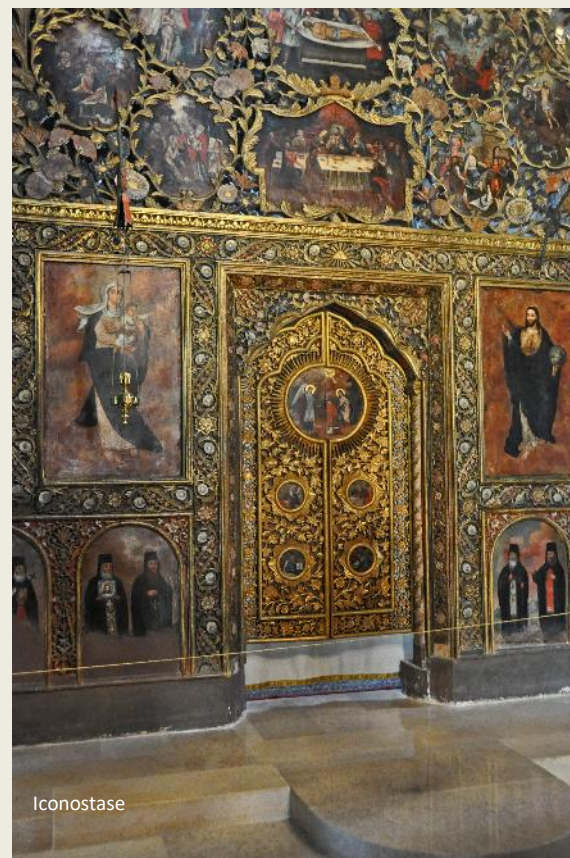
twee spijkers waarmee Jezus aan het kruis genageld zou zijn. Eéntje daarvan ging verloren, de andere is nog steeds in het bezit van de patriarch in Tbilisi.

Het verhaal van de heilige Nino staat haaks op dat van Sint-Andreas de Eerstgeroepene

Dat dit verhaal haaks staat op dat van Sint-Andreas de Eerstgeroepene beseft de Georgische clerus maar al te goed. Het was immers Sint-Andreas die de eerste kerk in Georgië stichtte, meer bepaald in Atskoeri zoals we gisteren leerden. Afstand nemen van het verhaal van Sint-Andreas zat er echter niet in, want precies dat verhaal legitimeerde de Georgisch-Orthodoxe Kerk als een zelfstandige kerk – of een autocefale kerk, zoals ze dat hier zeggen. Het patriarchaat van Antiochië vond immers dat de Georgische kerk eigenlijk aan die van Antiochië ondergeschikt was. Zolang de Georgiërs echter de stichting van hun kerk rechtstreeks konden terugvoeren op één van de apostelen van Jezus, met name Sint-Andreas, konden ze de aanspraken van Antiochië makkelijk naast zich neerleggen.

Maar afstand nemen van het verhaal van de heilige Nino zat er evenmin in. Nino was immers razend populair en maakte deel uit van de volksdevotie. Dat konden ze niet zomaar even onder de mat vegen.

Autocefale ambitie en volksdevotie met elkaar verzoenen, Sint-Andreas en Nino in één

verhaal samenbrengen, dat werd de taak van een zekere Ephrem Mtsire. Hij wist het theologisch spagaat te overbruggen, zijn synthese werd in 1103 canoniek gemaakt. Een wonderlijk wespennest is het, de christenheid in het Midden-Oosten.

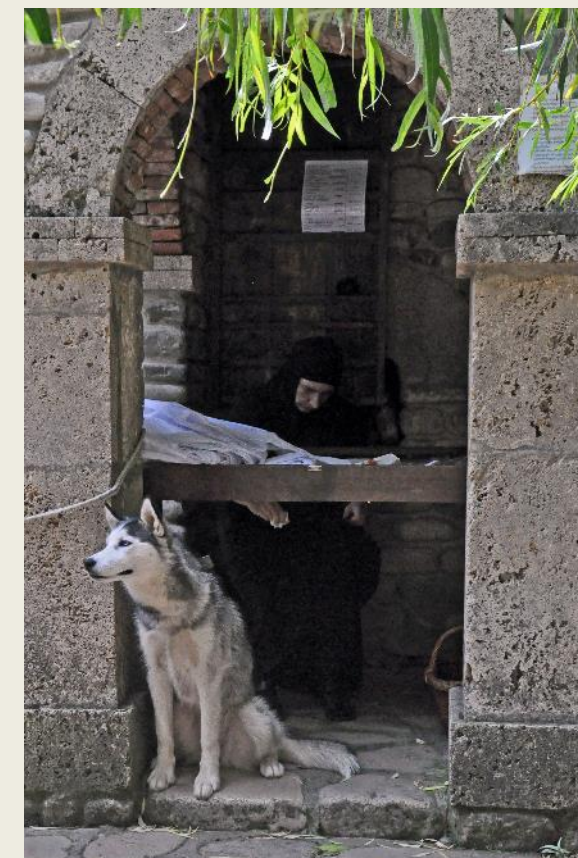
Nog steeds zwaaien nonnen de scepter in het klooster van Bodbe. Dat merken we meteen zodra we de piekfijn onderhouden tuin betreden. Het recent gerestaureerde kerkje oogt fonkelnieuw, met een klokkentoren die zo uit een protestants land in het westen

weggeplukt lijkt. Verderop is een nieuwe, grotere kerk in aanbouw.

Niet alleen hun lichaam reinigen ze in het ijsskoude bronwater, maar ook hun ziel

Het oude kerkgebouw betreed je niet zomaar – dames horen rok en sjaal te omgorden, heren geven geen schouders of kuiten bloot. Binnenin zijn wanden en plafonds met fraaie fresco's gesierd, onder meer Adam en Eva en

het Laatste Oordeel. Tegen een zijwand hangen de vergulde iconen van Sint-Joris en de heilige Nino. Boven de deur van de iconostase herkennen we het Laatste Avondmaal.

Meer naar rechts bevindt zich het graf van de heilige Nino. Het belang dat Georgiërs aan haar graf hechten, kan je moeilijk overschatten, stelt Rati. Daarom vergelijkt hij het graag met het graf van de profeet Mohammed in Medina.

Waar ooit de heilige Nino tot God bad, is achteraf een bron ontsprongen. Een heilige bron

dus. Ze bevindt zich in een valleitje, een honderdtal meter lager. Een pad voert ons steil naar beneden, 767 treden diep. Pal boven de heilige bron is een gebouwtje van recente makelij opgetrokken. Een tiental mensen staan er onder de bomen in een rij, elk een witte tuniek over de arm. Die kan je bij een nonnetje huren dat achter een loketje haar tijd verbeidt.

Veel familienamen van gesneuvelden zijn identiek, soms tientallen onder elkaar

Eén voor één verdwijnen de mensen achter een gordijntje. Alwaar – hebben wij van horen zeggen – ze zich helemaal uitkleden, de witte tuniek aantrekken en zich driemaal in het ijskoude bronwater onderdompelen. Niet alleen hun lichaam reinigen ze zo, maar ook hun ziel. Dat neemt zijn tijd, maar iedereen blijft er rustig bij. Ook de laatste in de rij, die nog negen verkleedpartijen lang mag antichambleren voor hij zelf aan de beurt is.

Al vanaf het 3e millennium v.Chr. kon je in Signagi mensen aantreffen, maar een echte stad werd het pas in de 18e eeuw. Toen liet

koning Erekle II een lange muur rond de stad optrekken. Daarmee hoopte hij de aanvallen van de Lezgiërs en de Perzen af te slaan. Al bleek dat uiteindelijk vergeefse moeite, toch staat die muur met haar 23 torens nog grotendeels overeind.

De burcht op de heuveltop valt eerder bescheiden uit. Veel angst zal ze de Perzen niet ingeboezemd hebben. Van op één van de torens kijken we over het stadje en de vlakte uit. In de toren is een minuscule kerkje ingebouwd. De fameuze muur trekt een lange, kaarsrechte streep over de heuvelrug. Waar

ze een hoek maakt, rijst een toren op. Heel even geeft het schimmenspel van de wolken de vage silhouetten van de Grote Kaukasus bloot, ruim 30 km noordwaarts.

Wat Armeniërs soetsjoesj noemen, is platte na-aperij van de Georgische tsjoertsjchela, foetert onze gids

Voor de gesneuvelden hebben ze op het pleintje een oorlogsmonument opgetrokken. Hun namen staan er in de tegels gebeiteld. Van het Georgische schrift verstaan we geen

jota. Toch ontgaat het ons niet dat veel familienamen identiek zijn, soms tientallen onder elkaar. Dat kan Rati alleen maar beamen – in deze dorpen wonen nu eenmaal veel families met dezelfde naam.

Heerlijke *tsjoertsjchela's*, zelfgemaakt. Zo prijst een dame op het pleintje haar producten aan. Walnoten op een stokje zijn dat, in een stroperig sapje gedrenkt en vervolgens tot een lange, dikke lolly gedroogd. Dat sap kan van druiven gemaakt zijn, van kiwi's, meloenen, pruimen, kersen, granaatappel, ... noem maar op. Zit er suiker in, dan kan deze

dame er *tsjoertsjchela's* van maken. Gelukkig krijg je er een servet bij als je zo'n plakkerige toestand koopt.

Armeense Snickers noemen ze dat in Armenië, opperen we lichtjes treiterend tegen Rati. Wil je een Georgiër de gordijnen in jagen, dan is dit de perfecte voorzet, zo blijkt. Hoe durven ze, snuift hij. Een *tsjoertsjchela*, daar is helemaal niks Armeens aan, dat is een authentiek Georgisch product. Wat Armeniërs *soetsjoesj* noemen, is platte na-aperij. Of Rati bij het ontbijt weleens een Armeniër

tussen zijn boterham legt, willen we weten. Hij grijnst.

Over kasseistenen straten kuieren we door het stadje naar beneden. Sommige huizen zijn gerenoveerd, sommige moeten het met afgebladderde gevels stellen. Toch gaat er een historische charme van uit, met een Italiaans tintje zelfs. Dat ze deze plek in hun promopraatjes *City of Love* noemen, of zelfs *Little Paris*, lijkt ons echter een brug te ver. En de lawaaiige quads waarmee sommige toeristen de straten teisteren, gaan ons niet op andere gedachten brengen. Integendeel.

Bijna waren we het vergeten – Kachetië is in de allereerste plaats voor zijn wijnen befaamd. En daar hebben we nog altijd geen lippendienst aan bewezen. In Tsinandali kunnen we dat nog net goedmaken. Want Jimmy dropt er ons voor het [Home Museum van Alexander Tsjavtsjavadze](#).

Even voor vier is het als we het landgoed met het beroemde paleis in Italiaanse stijl betreden. Door het prachtige, wat verwaarloosde park klinkt klassieke muziek. Onze gids, met haar achtjarig dochtertje in haar kielzog, schuwt de grote woorden niet. Een van de

Tsinandali – Home Museum van Alexander Tsjavtsjavadze

belangrijkste en meest veelzijdige personaliteiten in het Georgië van de 19e eeuw was het, de man die dit paleis liet bouwen – tegelijkertijd aristocraat en rebel, dichter en politicus.

Een Georgiër in hart en nieren was het ook, maar dan wel in het Rusland van 1786 geboren, meer bepaald in Sint-Petersburg, want zijn vader was daar ambassadeur van koning Erekle II.

Als adolescent rebelleerde Alexander Tsjavtsjavadze tegen de Russische bezetter, wat hem op een jaar ballingschap te staan kwam. Dat weerhield hem er niet van in 1814 aan de zijde van de Russen tegen Napoleon ten strijde trekken. In 1832 liep een samenzwering tegen diezelfde Russen dan weer op een sisser uit, wat hem een nieuwe ballingschap opleverde. Vijf jaar ditmaal.

Al dat strijdgewoel belette hem niet zich als een van de grootste dichters van Georgië te ontplooiën. Een erudit man was het, hij sprak zeven talen en vertaalde talloze werken uit het Russisch en uit West-Europese talen naar het Georgisch. De Georgische cultuur promoten was zijn grote passie, en dan in het bijzonder de Georgische romantische literatuur.

Alexander Tsjavtsjavadze – Werkkamer

Eetkamer

*Tegelijkertijd aristocraat en rebel,
dichter en politicus. Dat was
Alexander Tsjavtsjavadze*

In zijn salon in de hoofdstad Tbilisi mocht hij de *crème de la crème* van de Georgische en Russische samenleving ontvangen. Zelfs de

Ontspanningsruimte

Slaapkamer en badkamer
(achteraan links)

volksverheffing nam hij ter harte. Dat Georgië überhaupt weet kreeg van het bestaan van exotische tuigen zoals piano's, paardenkoetsen en biljarttafels, is aan hem te danken.

Zijn landgoed in Tsinandali liet hij in 1818 bouwen. Een half dozijn kamers krijgen we te zien – een eetkamer met Limogesporselein,

een werkkamer, een slaapkamer, ... Meubels en schilderijen zijn vaak de stille getuigen van de invloed van het hof in Sint-Petersburg.

Aan dat sprookje kwam in 1848 een einde. Een zekere Imam Shamil, emir van Dagestan en Tsjetjen, had zich tot zelfverklaarde, door God geïnspireerde religieuze leider weten op te werken. De Kaukasus onder zijn gezag verenigen, een islamitische staat met Tbilisi als hoofdstad oprichten en overal de sharia invoeren, dat was zijn verheven intentie. Om dat te financieren, voerde hij geregeld razzia's uit in Georgië. Mensen ontvoeren om de vrijlating van medestrijders te verkrijgen bleek een bijzonder effectieve methode. Niets nieuws onder de zon dus.

Tegen zulke bedreiging was het landgoed kansloos, in het bijzonder toen Shamil met een leger van tienduizend man kwam aanzetten. De kosten om de familie vrij te kopen en het landgoed herop te bouwen in de toestand zoals wij die nu kennen, ruïneerde de Tsjavtsjavadzes. Zo kwam het landgoed in 1886 in de handen van de Russische Romanovs. De wijnen uit die tijd liggen nog steeds stof te vergaren in de kelder, de oudste fles dateert

van 1841. Indrukwekkend, maar dat is niet de wijn waarvoor we gekomen zijn.

Een vijftal wijnen proeven we, waaronder de fameuze droge witte Tsinandali en een zoeterige rode Saperavi. Maar uiteindelijk is het de voortreffelijke *tsjatsja* die met de meeste belangstelling aan de haal gaat. Een sterke drank is dat, gestookt uit de droesem die na het rijpingsproces als bezinksel overblijft. Een vergelijkbaar productieproces als de Italiaanse *grappa* dus, en daar smaakt hij ook wel wat naar.

Nog een kwartiertje rijden is het tot [Telavi](#), de grootste stad van Kachetië. Rechts rijst de Kaukasus nu onbeschroomd boven de wolken uit. Later op de avond kondigen blikseminslagen en dondergeroffel een zwaar onweer aan. Als een bergrivier gutst het regenwater met lichte golfslag door de hellende straten naar beneden. Slechts weinig voertuigen wagen zich nog door het tempeest. Hoge gordijnen van opspattend water waai-eren breed uit rond hun wielen.

[Top](#)

Van de zondvloed van gisteravond is geen spoor meer te bekennen, op een handvol koppige waterplasjes na. Het is zonnig en licht bewolkt. Een stralende dag lijkt het te worden.

Dat Kachetië een belangrijke wijnproducent is, horen we nu stilaan te weten. Mocht ons dat om een of andere reden toch ontgaan zijn, dan is er geen reden tot wanhoop. Met enkele wijnproeverijen voor de boeg kunnen we onze achterstand makkelijk inhalen.

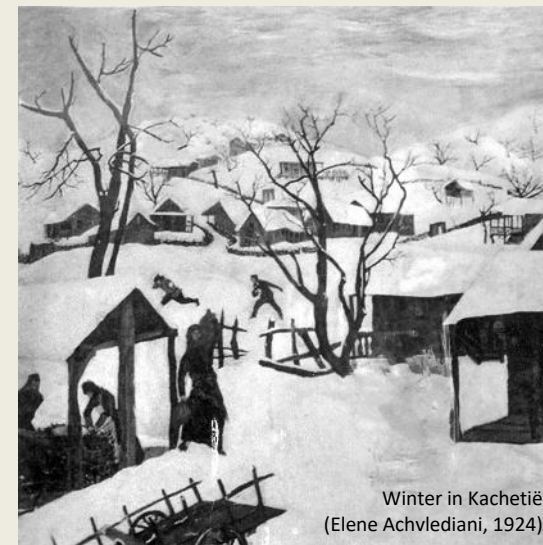
Maar eerst wachten ons andere bedrijvigheden. Een wandeling door Telavi, om te beginnen. De naam van de stad zou van het woord *tela* afgeleid zijn, wat olm betekent. Maar daar rept Ptolemaeus niet over als hij Telavi in de 2e eeuw n.Chr. in zijn geschriften vermeldt.

Gaandeweg groeide de plek tot een rijke en ontwikkelde stad uit. In die mate dat ze tijdens de Gouden Eeuw een van de belangrijkste steden in het verenigde Georgië van David de Bouwer werd.

Vanaf de 15e eeuw viel dat rijk uiteen. Het lokale koninkrijkje Kachetië kwam tot stand met Gremi als hoofdstad. Het was wachten tot de 17e eeuw vooraleer koning Erekle II in het versnipperde Georgië weer wat eenheid kon brengen.

Dat kwam zijn geboortestad Telavi snel ten goede. Ze groeide uit tot een belangrijk centrum, zowel strategisch als cultureel. Een belangrijk centrum is het provinciestedje met zijn twintigduizend inwoners nog steeds, maar dan louter administratief.

‘Winter in Kachetië’ brengt onwillekeurig de winterlandschappen van Pieter Brueghel de Oudere voor de geest

Winter in Kachetië
(Elene Achvlediani, 1924)

Langs de Erekle II-straat klimmen we naar boven, naar de burcht die de stad al sedert de 17e eeuw domineert. Batonis Tsiche heet ze, Paleis van de Heer. In de 18e eeuw was dit de vaste stek van koning Erekle II. Nog steeds torent de burcht met haar imposante kasteelmuren en dito wachttorens boven de stad uit. Het kasteel blijkt over een museum te beschikken, maar dat is al geruime tijd gesloten wegens renovatie. Of daar ooit een einde aan komt, en zo ja, wanneer dat dan wel zal zijn, geen mens die het weet, aldus Rati.

Enkele panelen aan de voet van de kasteelmuur trekken onze aandacht. Schilderijen van Elene Achvlediani zijn er voorgesteld, een populair schilder uit het begin van de 20e eeuw. Eén van haar vroege werken, *Winter in Kachetië* uit 1924, brengt ons onwillekeurig

Oosterse
plataan

de winterlandschappen van Pieter Brueghel de Oudere voor de geest.

*Meer dan 900 jaar reeds kijkt
de Oosterse plataan over de
vlakte van Alazani uit*

Met de stad aan onze voeten kijken we over de Alazanivallei uit. In de verte domineert de Kaukasus de volledige noordelijke horizon.

Nog steeds wordt Erekle II als één van de dapperste koningen van Georgië geprezen.

Citadel van Gremi

Daar herinnert zijn ruitersstandbeeld ons aan. Toch moet het een tragische figuur geweest zijn. Hervormingen doorvoeren, het land moderniseren, de macht van de feodale aristocratie inperken, dat ging hem goed af. Maar de Perzen buitenhouden, dat was andere koffie.

Amper had Erekle er het bijltje bij neergelegd, of Georgië werd in 1800 ingelijfd. Niet door de Perzen, maar door de Russen. Dat gebeurde van de

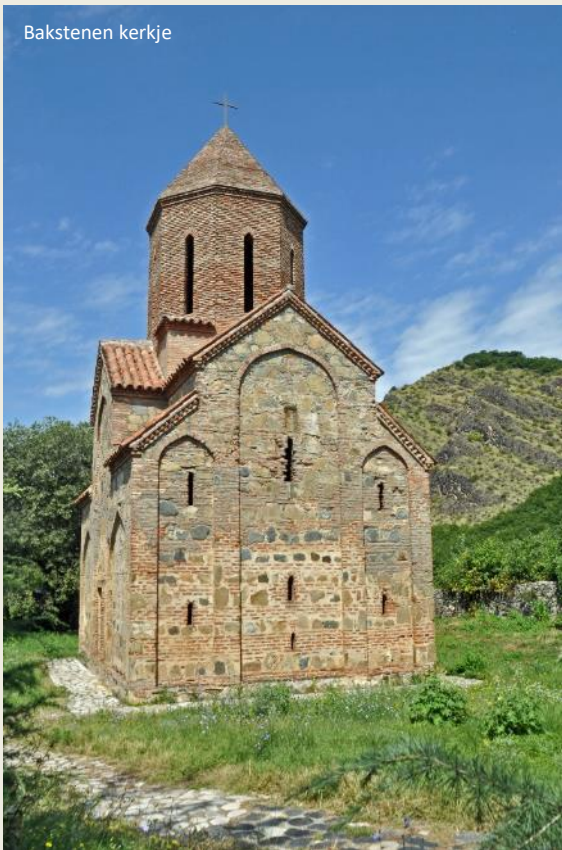
Poort van de citadel

ene dag op de andere, met één simpele pennenstreek van de tsaar, aldus Rati. Dat ze voortaan Russen waren, vernamen de Georgiërs van op de kansel in de kerk.

Dat alles, en nog veel meer, heeft de reusachtige Oosterse plataan op het pleintje tegenover het kasteel mogen meemaken. Meer dan 900 jaar reeds kijkt hij over de vlakte van Alazani uit – al lijken zijn beste jaren al een tijdje

Koninklijk toilet

Bakstenen kerkje

Elegante koepel

Interieur

achter de rug. Dat de boom er überhaupt nog staat, is uitsluitend aan de spanlinten te danken waarmee de verticaal gespleten stam samengehouden wordt.

Dat de invloed van het oude Perzië tot hier reikte, merken we aan enkele typische bogen

Op zoek naar wat er van de vroegere hoofdstad van Kachetië overblijft, steken we de brede vlakte van de Alazani over. Van ver

reeds kondigt het imposante silhouet van de citadel van [Gremi](#) zich aan. Vanaf een uitloper van de Kaukasus domineert ze de omgeving, precies daar waar de Biola in de Intsobi stroomt.

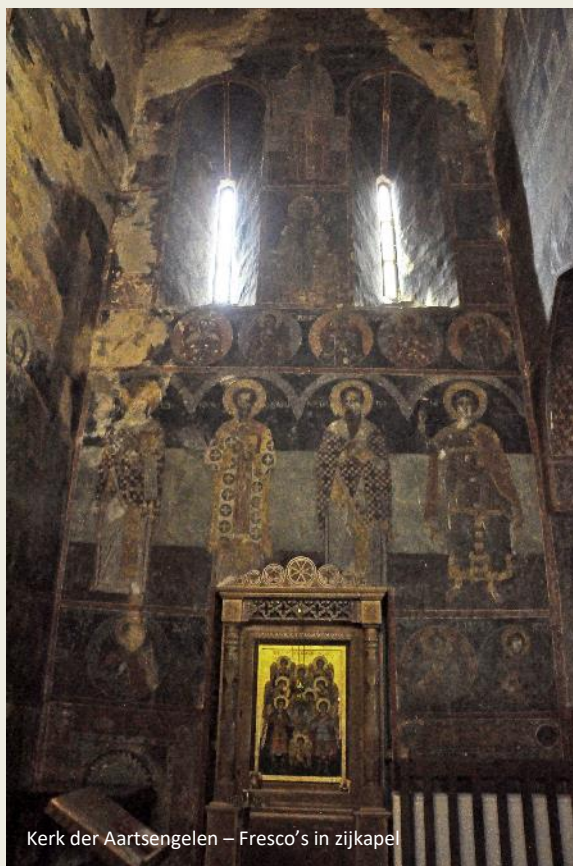
Twee onooglijke beekjes in een veel te brede bedding, zo lijkt het. Maar dat is maar schijn. Als in de lente het smeltwater van de Kaukasus naar beneden raast, wil de Intsobi wel eens buiten haar oevers treden en het dorpje

Abrikozenboom

[Eniseli](#) overspoelen. Nog maar drie dagen geleden was de Georgische minister van milieu hier op bezoek om de werken aan de verhoogde oevers te inspecteren.

Het was koning Levan die Gremi stichtte en er zijn hoofdstad van maakte. Vijf jaar lang had hij zich in de bergen schuil weten te houden terwijl zijn vader door een rivaliserende vorst gevangen gehouden werd. Na nog maar eens een inval van de Perzen zag

Kerk der Aartsengelen – Fresco's in zijkapel

hij in 1518 de kans schoon om in het verweesde Kachetië de macht te grijpen.

Uiteindelijk leidde dat tot een periode van relatieve rust en vrede. Levan ging met de Russen aanpappen om een tegenwicht te vormen tegen de opdringerige Perzen. Gremi groeide uit tot een belangrijk handelscentrum op de zijderoute.

Maar er was meer nodig dan dat om Sjah Abbas I in te tomen. In 1616 liet hij Gremi verwoesten en duizenden krijgsgevangenen

Koning Levan met maquette van de Kerk der Aartsengelen

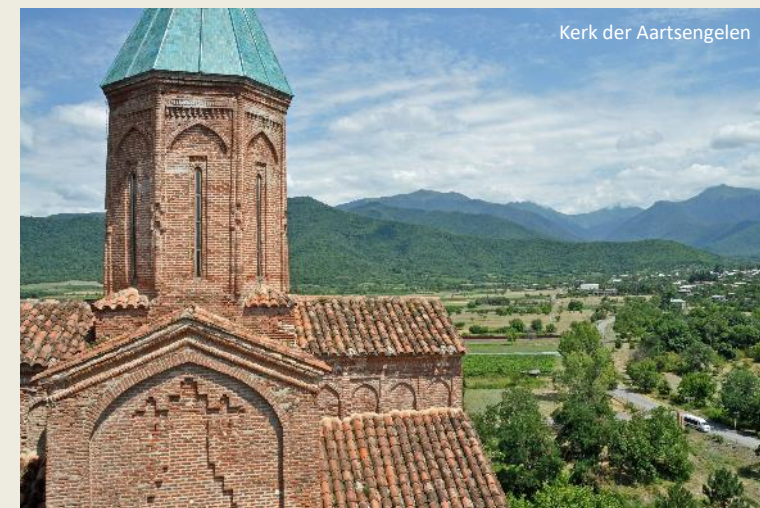
naar Perzië voeren. Die slag kwam Gremi nooit meer te boven. Telavi werd de nieuwe hoofdstad van Kachetië.

Rati troont ons mee naar een [verlaten kerk](#) in een uithoek van het domein. Dat de invloed van het oude Perzië tot hier reikte, merken we aan enkele typische bogen. Boven de ingang staat een inscriptie te lezen, niet alleen in het Georgisch en het Armeens, maar ook in het Farsi – in Arabisch schrift, wel te verstaan.

Een klein, bakstenen kerkje is het, dat hoog boven de omringende fruitbomen uit rijst. Aan zijn eenvoud ontleent het een niet te miskennen charme. Ook binnen is het soberheid troef, met een ingetogen schoonheid die in de elegante koepel haar hoogtepunt vindt.

Een drukke bedoening moet het geweest zijn, het commerciële district van Gremi dat iets verderop lag. Een dertigtal marktplaatsjes hebben archeologen er blootgelegd, elk omsloten door de kamertjes van een karavanserai. Het hele jaar door moeten die hotelletjes in bedrijf geweest zijn, want men heeft er haarden ontdekt voor de verwarming en kelders die als koelruimtes fungeerden. Winkels, werkplaatsen, zelfs het atelier van een goudsmid zijn er aangetroffen. Ook een badhuis was beschikbaar, verwarmd door een hypocaustum.

In de verte op de berghelling staat een wachttorens, weerom met ingebouwd kerkje, zoals in Signagi. Maar het is de citadel waar het hier vooral om te doen is. Hoog op een heuvel ligt ze, intact en goed onderhouden, omringd door een forse vestingmuur met torentjes en schietgaten. Via de poort klimmen

Kerk der Aartsengelen

Alazanivallei

we naar boven.

Het pronkstuk is hier de kerk der Aartsengelen uit 1565. Dat het bakstenen gebouw onder koning Levan gebouwd is, kunnen we binnen met eigen ogen vaststellen. Met een maquette van de kerk in de handen staat hij er parmantig op één van de vele fresco's uit

Citadel van Gremi

1577 afgebeeld.

Minder plechtstatig ging het er allicht in het kamertje achterin de klokkentoren aan toe. De koninklijke wc is dat. Met de blote bips op een ijskoude steen zitten, het zal geen pretje geweest zijn voor koning Levan.

Een weids uitzicht over de vruchtbare Alazanivallei wacht ons boven op de klokkentoren. Een vredig tafereel ook, deze open vlakke met haar groene velden en wijngaarden en de Alazani die traag tussen de bomen

stroomt. Dat meermaals legers in een nietsontziende furie door deze vallei raasden, is welhaast ondenkbaar.

Naar [Kvareli](#) gaat het nu, een twintigtal kilometer oostwaarts in de Alazanivallei. Het hart van de wijnstreek is dit – de naam Kvareli staat bijna synoniem voor wijn. Er zit een wijnhuis aan te komen, we voelen het aan onze kleine teen.

Maar dat is fout gevoeld. Jimmy dropt ons in een uitgestrekte, goed verzorgde tuin aan de voet van een verticale rotswand, ver van mo-

gelijke wijngaarden en wijnhuizen. In die verticale rotswand, een uitloper van de Kaukasus, is een brede tunnel geboord. Uit die koker komt een koude wind ons tegemoet. Dat dekentjes binnen handbereik liggen, ontgaat ons niet. Dat voorspelt niet veel goeds.

Dan daagt Giorgi op en heet ons welkom in wijnhuis [Chareba](#). Dus toch. Duizend hectaren wijngaarden hebben ze, maar die liggen elders. Ook de productie vindt elders plaats. Wat hier gebeurt, is enkel stockage.

Mocht ons dit een ongewone plek voor het

rijpen van wijn lijken, dan heeft Giorgi daar alle begrip voor. Oorspronkelijk was dit immers een militaire schuilkelder. De wereld was toen nog in de ban van de koude oorlog.

Dat meermaals legers in een nietsontziende furie door deze vallei raasden, is haast ondenkbaar

In 2004 achtten ze alle gevaar geweken en zijn ze van de schuilkelders wijnkelders gaan maken. De omstandigheden voor het bewaren van wijn zijn er immers ideaal. Het hele

Alazanivallei

jaar door een constante temperatuur van 10 tot 11 °C, een vochtigheidsgraad van 70 % en een uitstekende verluchting – al zouden wij dat laatste eerder een kouwelijke tocht noemen.

*Wijn maken ze in Georgië al 8 000 jaar.
Die laten ze niet in houten vaten rijpen,
maar in kvevri's. Ook de fermentatie
gebeurt daarin*

Zo ontstond de grootste wijnkelder van Georgië, goed voor dertig soorten wijn en maar liefst 26 000 flessen. De oudste daarvan, rekent Giorgi ons voor, is dertien jaar oud.

Terwijl we met een lichte rilling één van de hoofdtunnels binnendringen, wijst Giorgi een plek aan waar nog een deel van het graniet te zien is waaruit de berg opgebouwd is. Met behulp van dynamiet is hier indertijd in totaal 7,7 kilometer tunnel uitgegraven. Twee parallelle hoofdtunnels dringen achthonderd meter diep de berg in, onderling verbonden door 13 kleinere tunnels van vijfhonderd meter. Overal zijn wijnvaten gestapeld, zo ver we kijken kunnen.

Wijn maken doen ze in Georgië overigens al achtduizend jaar, maar dan wel op hun eigen, traditionele manier. Dat wil zeggen dat ze de volledige druif laten fermenteren – dus niet alleen het sap zoals in Europa. Bovendien laten ze de wijn niet in houten vaten rijpen, maar in *kvevri's*. Aardewerken vaten zijn dat,

die volledig in de grond ingegraven zijn. Ook de fermentatie gebeurt in zulke *kvevri's*.

Hoe kwaliteitsvol die traditionele Georgische wijnen ook mogen zijn, op de Europese markt kom je er niet mee aan de bak. Dus zijn ze ook wijn gaan maken volgens wat ze hier de Europese methode noemen. Dat heeft hun geen windeieren gelegd. Al 47 gouden medailles hebben ze met hun wijnen behaald, waarvan eentje in Brussel, op het Concours Mondial Bruxelles 2013, met een Saperavi Premium 2010.

Zo gezellig vinden ze het hier onder de grond, dat ze hun proeverij in één van de dwars-tunnels ingericht hebben. Met wetenschappelijke ernst vergelijken we er een traditionele, droge witte Mtsvane uit het warmere klimaat van Oost-Georgië met een Krak-huna uit het koelere westen. Niet geheel onverwacht heeft eerstgenoemde meer suiker en minder tannine aan boord. Afronden doen we met een rode Saperavi.

Op één been kan je niet staan,

Kvareli – Wijnhuis Chareba

Kvareli – Kindzmarauli Corporation – Kvevri's

moeten ze in Kvareli gedacht hebben. Dus zakken we na de lunch naar Kindzmarauli Corporation af, ons tweede wijnhuis in drie uur tijd. Het is er vrij druk, zo druk dat ze ons schema op z'n kop zetten – eerst wijn proeven, dan de installaties bezoeken. Voor zover we straks na de proeverij het verschil nog zullen zien tussen een fermentatievat en een hooimijt.

Traditionele Georgische witte wijnen zijn altijd droog, legt Mari uit, terwijl ze de eerste glazen inschenkt. Het is wat wennen voor ons, een wijn die gerijpt is op klei. Maar ondertussen is zijn Europese tegenhanger al op tafel verschenen. In een verschroeiend tempo gaat het nu verder – de drukte, weet u wel – met een traditionele rode wijn op basis van de Saperavidruif en twee Europese rode wijnen. Van die laatste onthouden we vooral dat ze vrij zoet smaken. Zo zoet, dat ze ons aan porto doen denken.

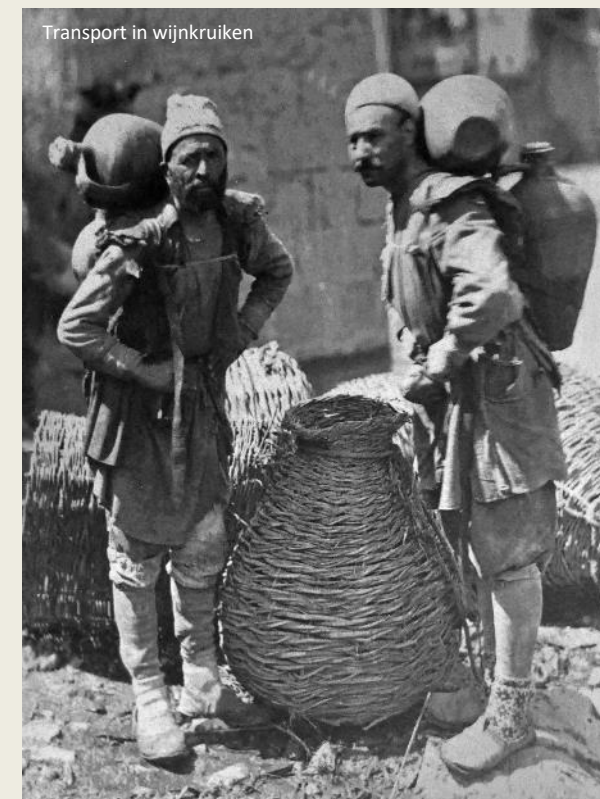
Terwijl Mari een nieuw degustatiepubliek opzoekt, neemt Natia het woord over. De

Transport in wijnzakken

Traditionele productie met kvevri's in de grond

Transport in wijnkruiken

wijze waarop ze de wijnen bewierookt, met haar hoge, schrille stem, geeft haar iets extatisch – alsof ze nog meer aan de wijn gezeten heeft dan wij.

In de 16e eeuw reeds baatte de koninklijke familie hier een wijnhuis uit, zo vernemen we. Maar het was wachten tot 1990 vooraleer de eerste private wijnmakers aan de slag gingen. Tegenwoordig wordt deze corporatie door vier bedrijven gedragen. Samen baten ze driehonderd hectare wijngaarden uit, goed voor twee miljoen flessen per jaar. Veertig verschillende wijnen zijn dat, op basis

van vijftien druivensoorten. De afzet gaat naar negentien landen.

Tientallen kvevri's zitten in de grond ingegraven, de ronde openingen afgesloten door deksels met luchtgaten

Wellicht oogt het erf wat rommelig, wellicht zijn de gebouwen een beetje afgeleefd – een blits productiehuis is dit niet. Maar de authenticiteit druipt er af. Dat deze corporatie organisch

Fonkelnieuwe stalen fermentatievaten

gegroeid is uit een artisanale productie, is overduidelijk. Overigens maakt zowat elke familie in deze streek tegenwoordig haar eigen artisanale wijn.

Een buitenkansje dus, want eindelijk kunnen we een voet zetten in een traditioneel productiehuis. Tientallen kvevri's zitten er in de grond ingegraven, de ronde openingen afgesloten door deksels met luchtgaten – opgepast, niet op zo'n deksel trappen, want dan zak je erdoor. Onder

Klooster van Alaverdi

de grond heb je een constante temperatuur van 14 °C, ideaal om de wijn te laten rijpen.

Twee weken lang wordt de inhoud van de kleivaten viermaal per dag omgeroerd. Rode wijn laten ze vervolgens zeven maanden rijpen, witte wijn negen maanden. Uit de droessem destilleren ze *tsjatsja* – een verhaal dat ons niet onbekend is.

Gebruik je een vat dat niet perfect proper is, dan kan je vijfduizend liter wijn om zeep helpen. Goed reinigen vooraleer het vat opnieuw te gebruiken is dus de boodschap. Een

bizar soort borstel gebruiken ze daarvoor, samengesteld uit repen kersenhout. Dat werkt uitstekend, knikt Natia vol overtuiging, ook tegen bacteriën.

Tegen de wand wijst ze een houten bak aan waarin druiven met de voeten geperst werden – alleen kindervoeten en mannenvoeten, giechelt ze, geen vrouwenvoeten. Maar die tijd is voorbij, want automatische wijnpersen zijn tegenwoordig de norm. Over bacteriën rept ze nu met geen woord.

Ook als het op investeren aankomt, weten ze

hier van willen. Fier toont Natia de fonkelnieuwe stalen fermentatievaten, pas vorige week geïnstalleerd. De productie van Europese wijnen moet immers omhoog. Met de oude fermentatievaten die ze nog in open lucht hebben staan, zal dat niet lukken.

Tot 2004 was dit de hoogste kerk van Georgië, met een torenspits die 55 m boven de begane grond reikt

De Europese methode, daar horen ook houten vaten bij. Fonkelnieuw zijn ze, vervaardigd uit Hongaarse eik. Rijpen op klei geeft

een smaak die wat ruwer is, legt Natia uit. Laat je de wijn op eiken vaten rijpen, dan krijg je een meer ronde, zachte smaak. Maar nieuwe vaten moet je permanent nat houden, zo niet verdampt er teveel wijn tijdens de eerste rijping.

Elk jaar trekt de bedrijvigheid zich in februari op gang en loopt tot november. Voorlopig staat de blitse apparatuur in de bottelarij er nog werkloos bij. Later op het jaar zullen hier de kurken en de etiketten op de flessen aangebracht worden – Portugese kurk, voegt Natia er als besluit aan toe.

Wijngaard binnen de kloostermuren

Klooster van Alaverdi, Kaukasus

Als het op wijn maken aankomt, weten ook monniken van wanten. Dat kunnen we met eigen ogen in het klooster van Alaverdi vaststellen. In de 6e eeuw was dit een verlaten plek in een brede bocht van de Alazani. De perfecte stek voor een kluizenaar, vond Yoseb Alaverdeli, een monnik die vanuit Antiochië het binnenland ingetrokken was. En hij zette er zich aan het mediteren.

Zoals dat in legendes gebruikelijk is, kwam er op zekere dag een edelman voorbij. Die was zo onder de indruk van de moed van de eenzame monnik, dat hij ter plekke een kerk liet bouwen, gewijd aan Sint-Joris.

Monniken bereiden de dienst voor

*Als het op wijn maken aankomt,
weten ook monniken van wanten*

Vele jaren later, tijdens de gouden elfde eeuw, togen ze opnieuw aan het werk. Het kleine kerkje zou door een kathedraal vervangen worden. En wat voor een. Tot 2004 was dit de hoogste kerk van Georgië, met een torenspits die 55 m boven de begane grond reikt.

Wijngaarden omringen het gerenoveerde kloostergebouw aan de oever van een riviertje. Imposante buitenmuren herinneren ons er aan dat je in deze vlakte altijd vijanden te duchten had. Schotelantennes lijken er dan weer op te wijzen dat de monniken de buitenwereld niet langer als vijandig ervaren.

Plots komt een dame achter ons aan-

Kerkportaal, Sint-Joris met de draak

gerend. Maar het zijn niet de mannen waar ze achteraan zit, wel de vrouwen. Die horen over hun lange broek een rok aan te trekken vooraleer het klooster te betreden.

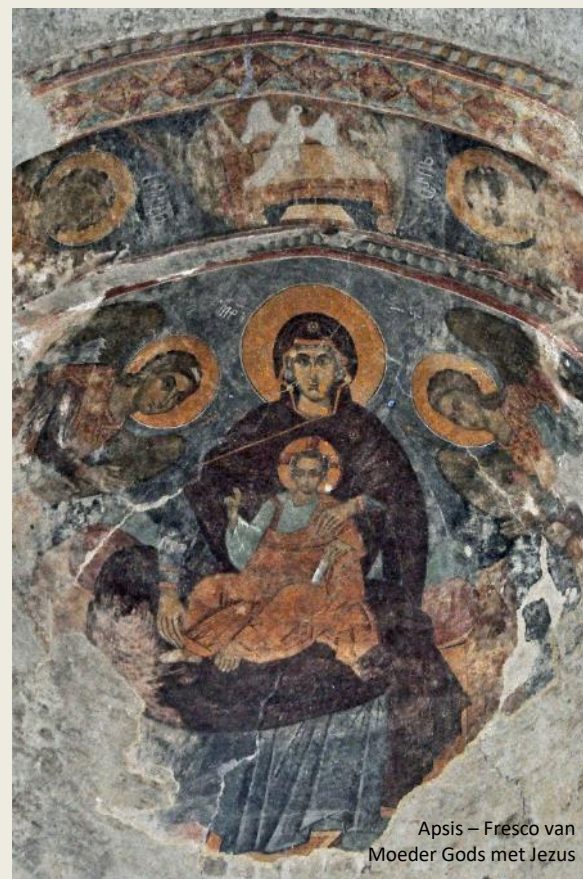
Ook binnen de kloostermuren zijn goed onderhouden wijngaarden aangelegd. Een indrukwekkend gebouw is het, de kathedraal die voor ons oprijst – nog steeds de tweede grootste kerk van Georgië. De buitengevels zijn sober uitgevoerd, wat het bonte amalgaam van bouwmaterialen ongewild extra in

Monumentaal kerkinterieur

de verf zet. Dat heb je weleens als het bouwen van de kathedraal vele jaren vergt.

Boven het portaal merken we een fresco van Sint-Joris die een draak aan zijn lans rijgt – een verwijzing naar het oorspronkelijke kerkje. De ruimte die we nu betreden is immens, met drie hoge, gewelfde beuken en een koepel met hoge smalle ramen waarlangs het zonlicht binnenvalt. Toch vreemd, zo’n reusachtige kerk tussen de velden.

Apsis – Fresco van Moeder Gods met Jezus

Vooraan buigen twee ernstige monniken in zwart habijt zich over een lessenaar met heilige boeken. Een dienst aan het voorbereiden, wellicht. Op het gebogen gewelf van de absis herkennen we de Heilige Maagd, met een jongvolwassen Jezus als baby op haar schoot. Andere fresco’s hebben de eeuwen minder goed doorstaan. Ook adellijke families kwamen hier wel eens de mis bijwonen. Dat deden ze dan vanop het hoge balkon achteraan in de kerk.

Doorgaans werden kloosters in Georgië gesticht door monniken die uit het Middellandse Zeegebied kwamen. Een uitzondering op die regel is het klooster van Ikalto, want de heilige Zenon had Assyrische roots en kwam dus uit het oosten.

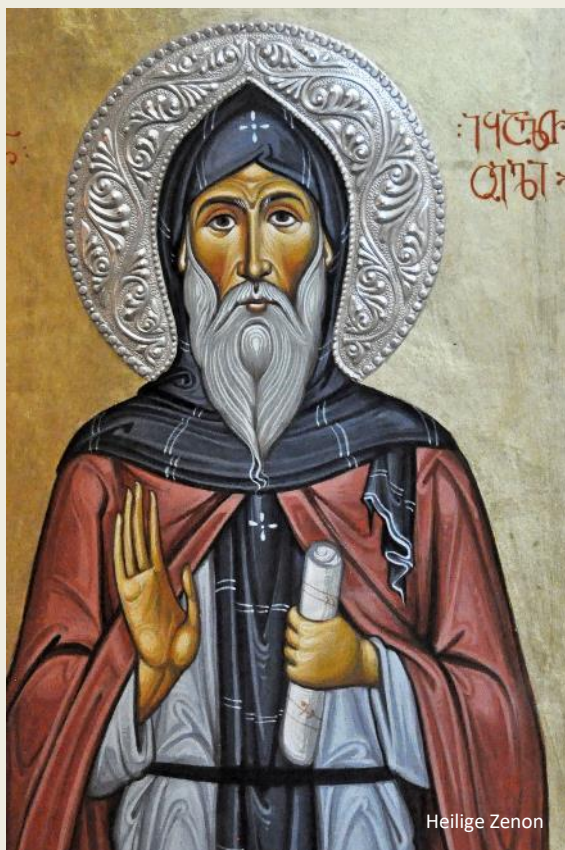
Voor het overige is er over deze figuur niet veel bekend, geeft Rati grif toe. Aanvankelijk moet hij in de bergen verbleven hebben. Later is hij naar deze afgelegen plek afgezakt om dit klooster te stichten. Het is ook hier in Ikalto dat hij begraven is.

De kerk is aan de gedaanteverandering van Jezus op de berg Tabor gewijd

In de 9e eeuw werd zijn bescheiden kerkje vervangen door de grotere Transfiguratiekerk. Die is aan de gedaanteverandering van Jezus op de berg Tabor gewijd. Rati wijst de frontons aan die tijdens een renovatie in de 17e eeuw hun intrede deden. Westerse invloeden noemt hij dat, niet zonder een zweem van misprijzen.

Klooster van Ikalto

Heilige Zenon

Dat het gebouw er vandaag nog zo goed bij staat tussen de sierlijke cipressen, hebben we aan een telecombedrijf te danken. Een fraaie renovatie, dat wilden ze wel financieren. Althans tot in 2010. Toen ging de vinger op de knip.

Een stemmig kerkje is het, maar dan zonder fresco's. Op de verweerde, pokdalige muren en op de houten iconostase hebben ze dan maar religieuze schilderijen opgehangen. Rechts tegen de zijwand merken we het graf

Ikalto – Kerkinterieur met houten iconostase

van de heilige Zenon. De trede voor de stenen tombe is glad gepolijst. Dat doet vermoeden dat menige gelovige daar in verering neergeknield is.

Woekerend gras tussen kale muren, dat is al wat rest van de beroemde academie van Ikalto sedert Sjah Abbas hier in 1616 tekeerging. Dat gebouw werd pas in de 12e eeuw toegevoegd, toen Georgië onder David de Bouwer zijn Gouden Eeuw beleefde. Onderwijs werd toen immers zeer hoog geschat. In tegenstelling tot de katholieke kerk heeft de

Georgische kerk onderwijs en wetenschap nooit tegengehouden, merkt Rati fijntjes op. Veel scheelde het niet of de academie van Ikalto stak zelfs die van [Gelati](#) naar de kroon. Ook Roestaveli, Georgië's grootste dichter, zou hier gestudeerd hebben. Theologie, retoriek, sterrenkunde, filosofie, geografie en geometrie stonden op het lesrooster, maar ook meer praktische vaardigheden zoals farmacologie, aardewerk en metaalwerk.

En wijnbouw, uiteraard. Daarvan getuigen de vele lege aardewerken vaten die schots en

Graf van de heilige Zenon

scheef in de tuin verspreid liggen. De monniken beschikten zelfs over een openluchtwijnpers in natuursteen. Liefst acht meter lang is ze.

De trede voor de stenen tombe is glad gepolijst. Menige gelovige is daar in verering neergeknield

Een kleiner kerkje is aan de Heilige Drievuldigheid gewijd. Drie stenen bogen in hoefijzervorm vormen er de iconostase. Daar merk

Klooster van Ikalto

Wijnpers

je de invloed van het toenmalige Assyrië, stipt Rati aan.

Een God de Vader met een lange grijze baard, een gekruisigde Jezus en een witte duif die boven dat tafereel fladdert, dat is het vertrouwde beeld dat westerse christenen hebben van de Heilige Drievuldigheid. Maar zo werkt dat niet in een orthodoxe kerk. Daar moet je het met drie engelachtige figuren stellen die onderling verwisselbaar lijken. Wie is wie? Zit God de Vader in het midden? Zit Jezus aan zijn rechterhand? We komen er niet uit.

Terwijl Jimmy de terugweg naar Tbilisi inzet, wil Rati wel eens uitweiden over het Georgië van vandaag in plaats van dat van eeuwen geleden.

Om met het onderwijs te beginnen, Georgië is één van de 29 landen die de Bolognaverklaring van 1999 ondertekend hebben, waardoor een Europese ruimte voor hoger onderwijs gecreëerd werd. Bachelors, masters, studiepunten en Erasmus, ze kennen het hier allemaal. Op dat punt mag Georgië zich dus een stukje Europa noemen. Wat ons niet echt verbaast, gezien het grote aantal vlaggen van de Europese Unie die je in dit land aantreft.

Je verplichte schoolloopbaan vangt aan als je zes bent en eindigt op je achttiende. Onderweg kan je na negen jaar op een vorm

van beroepsopleiding overstappen. Je verspeelt dan wel je kansen om naar de universiteit te gaan. Hou je het twaalf jaar met succes vol, dan kom je voor de universiteit in aanmerking. Tenminste als je slaagt op een examen over drie onderwerpen: grammatica en literatuur, wetenschap en logica, en een vreemde taal – meestal Engels.

Leerplichtonderwijs kan je gratis volgen. Ook de leerboeken zijn er gratis, althans voor de armen. Privéonderwijs bestaat ook, maar dat is peperduur. Wil je naar de universiteit, dan kost je dat 2 250 lari per jaar – iets meer dan acht euro.

De Heilige Drievuldigheid wordt door drie engelachtige figuren voorgesteld. Wie is wie?

Spotgoedkoop dus, behalve als je je realiseert dat een leraar amper 215 lari per maand opstrijkt – tien jaar geleden was dat zelfs 50 lari. Een flinke vooruitgang, dat wel, maar nog lang niet genoeg, aldus Rati.

Dat hoog opgeleiden in groten getale hun biesen pakken, hoeft geen betoog. In zijn eentje heeft Rusland al achthonderdduizend Georgiërs mogen verwelkomen. Die *braindrain* overtreft zelfs het geboortecijfer – Georgië ontvolkt geleidelijk.

Academie

Heilige Drievuldigheid

*Georgië is één van de 29 landen
die de Bolognaverklaring van
1999 ondertekend hebben*

Legerdienst is verplicht – althans voor het mannelijk deel van de bevolking – en duurt 18 maanden. Ben je enig kind, dan hoef je

niet naar het leger. Ben je universiteitsstudent, dan mag je wachten tot je je studies beëindigd hebt.

Daarnaast is er ook een beroepsleger. Goede relaties met het westen, daar hebben ze hier veel voor over. Want met een drieste buur zoals Rusland weet je maar nooit. Dus is Georgië stevast één van de beste leerlingen

van de klas als er troepen gezonden moeten worden naar vreemde oorden zoals Irak en Afghanistan, besluit Rati niet zonder een zweem van bitterheid.

Wat gezondheidszorg betreft, voor een ziekteverzekering was het in Georgië wachten tot Saakasjvili aan de macht kwam. Sedert-

dien hebben de meeste burgers een verzekering via een werkgeversbijdrage.

Half negen is het als we in Tbilisi arriveren. We nemen er onze intrek voor drie nachten.

[Top](#)

Jaak Palmans
© 2017, 2020

Lees het vervolg in (7/7)
[De heiligste plek van Georgië](#)